

De Nuenense periode van Van Gogh 'cruciaal'?

Van verschillende kanten bereiken ons vragen over een belangrijke zin in het nieuwe VGVN-Beleidsplan. Daar staat op blz. 5 in de Missie te lezen dat **'...de Nuenense periode van Van Gogh cruciaal, en daarmee de meest interessante periode is voor zijn ontwikkeling als mens én als kunstschilder.'** Deze 'claim' zal in het komende Van Gogh-jaar ongetwijfeld veel te horen en te lezen zijn in de media. En zeer waarschijnlijk zullen daarom Vincentre-gidsen en baliemedewerkers vaak de vraag van bezoekers krijgen voorgelegd: "Hoezo, cruciaal?". Dat is voor ons als Stuurgroep Gidsen een goede reden om over het antwoord wat dieper na te denken.

De missie wil aangeven dat wij als Vincentre onze bezoekers vooral een unieke ervaring geven, zowel binnen- als buitenshuis, waaruit moet blijken hoe belangrijk de Nuenense periode voor Vincent is geweest. Dat kan nergens anders in de wereld dan alleen in Nuenen op zóveel plekken dicht bij elkaar ervaren worden. Maar daarmee is het cruciale nog niet verklaard.

Cruciaal houdt in dat het hier zou moeten gaan om een of meer beslissende, doorslaggevende facetten in het Nuenense kunstenaarsleven van Van Gogh. Dat is misschien wat sterk uitgedrukt. Wij denken dat het vanuit kunsthistorisch perspectief beter was geweest om te spreken over de Nuenense tijd van Vincent als *fundament* voor zijn latere ontwikkeling. Dat wil zeggen een periode die heel belangrijk was voor zijn ontwikkeling als kunstenaar. Daarmee is natuurlijk nog niet alles gezegd, want hoe leg je dat nu uit aan geïnteresseerde bezoekers?

"Donker dat toch kleur is"

Was er misschien sprake van een belangrijk keerpunt in zijn artistieke carrière? Neen, want zoals velen zullen weten, bleef Vincent in zijn Nuenense periode - willens en wetens - vasthouden aan een nogal traditionele, klassieke manier van schilderen met een sterke voorkeur voor donkere kleuren. Onder andere daardoor bleken zijn schilderijen in

Boerenhuis bij avond, juni 1885

Parijs onverkoopbaar. Toch lijkt zijn passie voor kleurgebruik, zijn grote interesse in de werking van kleuren, naast en door elkaar, juist tijdens zijn Nuenense jaren gevoed te zijn. Hij bestudeerde bijvoorbeeld de theorieën over z.g. complementaire kleuren van Eugène Delacroix van wie hij de boeken verslond. In Nuenen werd zijn kleurenpassie aangewakkerd! Hier schreef hij o.a. "*Donker dat toch kleur is...*" (brief 495, april 1885) en '*de kleur van een stoffige aardappel, ongeschild natuurlijk*' (brief 499, 2 mei 1885). Via zijn omwegen langs Antwerpen en Parijs, kwam Vincent in 1888 in Arles aan, waar hij op zoek ging naar het 'licht van het Zuiden'. Wij kennen allemaal het bijzondere kleurgebruik in Vincents Zuid-Franse werken. Wij zien duidelijk waar zijn passie voor kleur, die juist in Nuenen ontstaan is, toe geleid heeft. Hier heeft Vincent pas ontdekt hoe hij alleen met kleuren zijn diepste gevoelens kan uiten ⁽¹⁾, vooral zijn sociale bewogenheid met arme mensen.

Boerenmotieven

En zo is er is een tweede aspect te noemen dat juist tijdens zijn Nuenense periode duidelijk vorm heeft gekregen. We weten dat Vincent al jong belangstelling had voor landschap en natuur. En we zien dat Vincent in Drenthe al interesse had voor boerenmotieven (landarbeiders, turfhutten). Maar juist hier, in zijn Nuenense schilderijen en tekeningen gaat hij die met veel hartstocht uitwerken. Hier vond hij daarvoor een rijke voedingsbodem. Hij ontdekte juist in Nuenen dat hij de oprechte gevoelens van de arme boerenmensen in zijn schilderijen tot uitdrukking wilde brengen, met al hun emoties. Mensen die met hun handen de grond moeten

Boerin aardappelen opgravend, augustus 1885

bewerken, die het zaad verspreiden dat moet ontkiemen, zoals een evangelist het woord verspreidt. Deze bijna religieuze passie vol emotie kwam Vincent bekend voor. Hij schreef daarom oprecht "*...dat ik een boerenschilder ben...*" (brief 493 13 april 1885). En dat heeft hij in Nuenen willen bewijzen met meer dan 500 werken, bijna een kwart van zijn gehele oeuvre. Veel van zijn latere schilderijen uit Arles en St. Rémy-de-Provence laten nog boerenmotieven zien die sterk aan het Brabantse land herinneren. In die zin kunnen we zeggen dat Vincents passie

voor boerenmotieven duidelijk vorm heeft gekregen in zijn Nuenense periode, met als belangrijk schilderij 'De Aardappeleters' en de vele studies die hij daarvoor gemaakt heeft. Hij voelde wat deze mensen voelden. Dat diepe medeleven uit zich in een verheven beeld van de werkelijkheid. De boodschap die Van Gogh wilde overbrengen, vindt hij belangrijker dan de vorm in zijn werk. Juist op die vorm is door sommigen wel eens kritiek geuit.

Emotie en expressie

Tot slot komen we bij het derde, allerbelangrijkste, aspect. Vincent van Gogh heeft juist tijdens zijn Nuenense jaren ervaren dat hij aan de zichtbare wereld emotie en expressie wil toevoegen. Dat voelde voor hem als een innerlijke noodzaak, een 'point of no return'. En daarmee werd hij één van de voorvaders van de moderne kunst: expressionisme. Het is dan ook niet vreemd dat Vincent in zijn laatste levensjaren nog regelmatig teruggedacht aan Brabant, zijn oer-land. Een aantal latere schilderijen geeft daarvan een duidelijk bewijs, b.v. 'Herinnering aan de tuin in Etten' (Arles, december 1888; JH 1630). Ook in zijn brieven vanuit Arles en Auvers komt Brabant en met name Nuenen regelmatig terug in zijn gedachten. Het is achteraf natuurlijk niet meer vast te stellen of Van Gogh tot zijn omvangrijke oeuvre zou zijn gekomen als hij niet van 1883 tot 1885 in Nuenen had gewoond. Maar tijdens zijn Nuenense periode heeft Vincent wél belangrijke passies ontdekt die hij gedurende zijn gehele, korte kunstenaarsleven, gekoesterd heeft. Je zou in eigentijdse taal kunnen zeggen: in Nuenen kreeg zijn werk pas een echte "drive".

En dát is interessant voor Vincentre-bezoekers die er meer van willen weten.

Gerard Netten,

namens de Stuurgroep Gidsen

- 1) John House, Van Gogh en het impressionisme, Amsterdam 2012, blz. 58 e.v.